Sosiaali- ja terveysvaliokunta 23.5.2018

Järjestöjen rooli uudessa sote- ja maakuntamallissa

Tuija Brax selvityshenkilö, pääsihteeri, Suomen Sydänliitto ry

 © Suomen Sydänliitto ry

Yhteenveto selvityksen esityksistä niiden esiintymisjärjestyksessä:

1. Maakuntien oikeus ja mahdollisuus antaa järjestöavustuksia yleisesti ja erityisesti hyvinvointia ja terveyttä edistäviin järjestölähtöisiin toimintoihin on todettava selkeyden vuoksi nimenomaisesti joko sote-lakien perusteluissa tai eduskunnan mietinnössä.

 © Suomen Sydänliitto ry

2. Järjestöjen saamat avustukset kunnilta ja maakunnilta on tilastoitava kattavasti osana hyte-tietojen lakisääteistä keräämistä.

 © Suomen Sydänliitto ry

3. Maakuntien ja kuntien on nimettävä vastuutaho sekä hyte-työhön että järjestöyhteistyöhön.

 © Suomen Sydänliitto ry

4. Maakuntien ja kuntien valtionosuuksissa on erillinen kannustin tehdä hyte-työtä. Tämän kannustimen ns. hyte- indikaattoreihin on lisättävä sote-järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö samalla lailla kun niissä on jo liikuntajärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö mainittuna.

 © Suomen Sydänliitto ry

5. Järjestöjen on osattava jatkossa arvioida oikein oman hyte-toimintansa luonne joko markkinalähtöisenä palveluna tai järjestölähtöisenä toimintona. Tämä arvio voi vaihdella maakunnittain ja sen tekeminen vaatii usein paljonkin uutta tietoa ja osaamista, mikä on otettava huomioon järjestöjen koulutus- ja kehittämistarpeita arvioitaessa.

 © Suomen Sydänliitto ry

6. Stean ja muiden valtionapuviranomaisten on niin ikään osattava tehdä oma arvionsa yllä kuvatusta tilanteesta ja pystyttävä kuvamaan arviointikriteereitään julkisesti.

 © Suomen Sydänliitto ry

7. Maakunnan on senkin tunnistettava edellä kuvattu jako, mutta mikä vielä tärkeämpää, roolinsa sote-palvelumarkkinoiden rajojen ja rajapintojen määrittäjänä. Maakuntien on ymmärrettävä, että sen moninaisista keinoista ohjata sote-markkinoita omalla alueellaan seuraa, että maakunnat voivat olla keskenään hyvin erilaisia sen suhteen, mitä maakunnassa katsotaan tuotettavan markkinoilla ja mitä järjestölähtöisesti toimintoina.

 © Suomen Sydänliitto ry

8. Jokaiseen maakuntaan on osana hyte-kertomusta laadittava julkinen lista maakunnassa tunnistetuista järjestölähtöisistä hyte-toiminnoista

 © Suomen Sydänliitto ry

9. Kuntien on osatta hyte-kertomuksessaan niin ikään tunnistaa, miten jako markkinaehtoisiin palveluihin ja järjestölähtöisiin toimintoihin vaikuttaa kunnan sote-työhön.

 © Suomen Sydänliitto ry

10. Maakunnan liikelaitoksen (ja osaltaan sote-keskusten) vastuulla olevassa asiakassuunnitelmien laadinnassa ja palveluohjauksessa on tunnettava samainen jako, mutta myös osattava varsinaisen palveluketjua täydentäen neuvoa asiakkaille, mitä järjestölähtöisiä hyte-toimia maakunnassa on tarjolla juuri asiakkaan tilanteeseen mahdollisesti sopivasti.

 © Suomen Sydänliitto ry

11. Palveluohjausta ja asiakassuunnitelmaa varten on STM:ssä laadittava yhtenäiset käytännöt koskien käytettävää terminologiaa silloin, kun neuvotaan varsinaisen palveluketjun rinnalle järjestölähtöiseen toimintaan.

 © Suomen Sydänliitto ry

12. Steassa on linjattava uudestaan se, miten lainsäädännön vaatimusta vähäistä suuremman kilpailuhaitan syntymisen kiellosta on sovellettava samalla lailla kuin muissakin Veikkaus-voittovaroja jakavissa valtionapuelimissä sekä yleisimmin valtionapulain piirissä.

 © Suomen Sydänliitto ry

13. Vähäistä suuremman kilpailuhaitan arviointia varten on perustettava soft law-perustainen asiantuntijaelin, joka kutsuttaisiin koolle noin maakuntavaalikauden puolessa välissä arvioimaan sille lähetettyjä väitteitä järjestöavustusten vähäistä suuremman kilpailuhaitan aiheuttamisesta. Asiantuntijaelimelle varataan resurssit tehdä tarvittaessa markkinatutkimuksia. Ennen asiantuntijaelimeen asian saattamista tulee väitteen tekijän ja väitteen kohteen pyrkiä löytämään neuvottelemalla ratkaisu, jolla järjestölähtöistä toimintaa voitaisiin maakunnassa jatkaa riittävän kilpailuneutraalisti.

 © Suomen Sydänliitto ry

14. On perustettava pelifuusion yhteydessä jo linjattu yhtenäinen valtionapuviranomainen, jotta sote-uudistuksen myötä entisestään kasvanut tarve järjestöavustusten yhteismitallisesta myöntämisestä toteutuu (ns. pelifuusiouudistus 2.0).

 © Suomen Sydänliitto ry

15. Selvityksessä kuvaillaan 18 erillistä piirrettä, jotka voivat olla tyypillisiä yksinään tai monelta osin järjestölähtöisille toiminnoille. Tämä lista ei ole suljettu eikä sen yksittäisiä osia voida käyttää poissulkevasti, mutta se helpottaa eri tahojen sote-uudistuksen myötä merkitykseltään kasvanutta velvoitetta erottaa sote-palvelut järjestölähtöisistä toiminnoista.

 © Suomen Sydänliitto ry

16. Selvityksessä ehdotetaan poistettavaksi sosiaalihuoltolain kirjoitustavasta johtuva epäselvyys siitä, mitä itse asiassa tarkoitetaan siirrettäväksi asiakassetelin taakse, kun sen pakolliseen piiriin ehdotetaan siirrettäväksi sosiaalinen kuntoutus.

 © Suomen Sydänliitto ry

17. Yhdistyslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että yhdistys voisi halutessaan muuttaa sääntöjään niin, että sillä on erilliseksi vastuunalaiseksi elimeksi nimetty toimitusjohtaja. Muutos on omiaan tarvittaessa keventämään vapaaehtoisten maallikkoluottamushenkilöiden erittäin suurta vastuuta sote-uudistuksen myötä tapahtuvan toimintaympäristön muutoksessa tilanteessa, jossa järjestön valintoja valmistelee ja toimeenpanee palkallinen ammattihenkilökunta.

 © Suomen Sydänliitto ry

18. Järjestöjen ja maakuntien vastuutoimijoille ehdotetaan kirjoitettavaksi selkeät ohjeet siitä, kuinka tilanteissa, joissa voi olla esim. kyse erityisen vaativasta sosiaalityöstä tai hyvin pienen joukon tarvitsemasta tuesta, voidaan käyttää ns. SGEI -hankintaa, de minimis-sääntelyn tai kilpailutusrajojen alle jäävää hankintaa sekä erilaisia hankintalain uusia neuvottelumenettelyjä, jotka mahdollistavat mm. allianssimenettelyn käytön.

 © Suomen Sydänliitto ry

19. Esitetään, että 3.sektorin toimijat laatisivat ja julkaisisivat periaatteensa koskien taloudellisesti merkittävää kumppanuusyhteistyötä palvelutuottajien kanssa.
Harkittavaksi esitetään, että järjestöt raportoisivat valtionapuviranomaisille tämän yhteistyön suuruusluokan ainakin silloin kun se on merkittävää. Pakolliseksi tämän mahdollisen sidonnaisuuden ilmoittaminen esitetään tilanteissa, joissa järjestö hakee avustusta toimintaan, jossa neuvotaan ihmisiä valinnan vapauden käytössä tai annetaan tahi kerätään tietoa tai arvioita palveluiden laadusta.

jatkuu…

 © Suomen Sydänliitto ry

19. Jatkuu

Mikäli sidonnaisuudet näyttävät vaarantavan tämän kaltaisen toiminnan luotettavuuden, ei toimintoa tule avustaa.

Vielä tähdennetään, ettei kumppanuutta saa käyttää keinona yrittää pukea taloudellinen sopimussuhde esim. yritysvastuuta toteuttavaksi sponsoroinniksi.

 © Suomen Sydänliitto ry

Toiminnoille on löydettävissä ainakin seuraavanlaisia piirteitä tai kategorioita, joista usein yksittäisen toiminnan osalta täyttyy monta yhtä aikaa:

Toiminnan tarkoitus on vahvasti terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, kuten esimerkiksi

- terveyttä- ja hyvinvointia edistävää
- yleispreventiivistä
- primaaripreventiivistä
- sekundaaripreventiivistä
- kannattelevaa
- vierellä kulkevaa

 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminta on järjestön autonomiasta lähtevää. Toiminnot eivät saa osoittautua olevan puhtaasti järjestäjän/rahoittajan tilauksesta tehtyjä, sillä silloin tulee käyttää lain sallimia keinoja järjestää tai tuottaa palveluita eikä naamioida niitä järjestölähtöisiksi.

-Toiminnat ovat usein innovatiivisia ja/ tai perustuvat järjestön havaintoihin varsinaisen palvelutarjonnan katveista ja kapeikoista.

 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminnan rahoituslähteinä on esim. järjestöjen omaa rahaa, järjestön rahankeruu- tai arpajaislain nojalla keräämää yleishyödylliseen toimintaan tarkoitettua rahaa, kuntien tai muun julkisen tahon (jatkossa myös maakuntien) myöntämää avustusta tai Stea:n tai muun valtakunnallisen julkisen tai yleishyödyllisen tahon avustusta. Osallistujien mahdolliset maksamat korvaukset tai liike-elämän tukirahat näyttelevät korkeintaan pientä osaa toiminnan rahoituksesta eikä toiminnasta peritä markkinoilla olevien palveluiden maksuihin tasoisia maksuja.

 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminnassa on mukana joko merkittävässä osassa tai joka tapauksessa onnistumisen kannalta tärkeässä roolissa vapaaehtoisia tai vertaistukijoita.
Toiminta perustuu ammattimaiseen ja tavoitteelliseen suunnitelmaan, koulutukseen ja vaikutusten ja laadun arviointiin ja siinä mukana olevia vapaaehtoisia koulutetaan ja heidän hyvinvoinnistaan huolehditaan ammattimaisesti ja vastuullisesti.

25 © Suomen Sydänliitto ry

- Toiminnassa korostuu yhteisöllisyyden merkitys.

-Vaikka yksinomaan se, ettei toiminnalla tavoitella voittoa, ei riitä kriteeriksi erottaa toiminta palvelusta, on usein ilmeistä, että järjestölähtöisen toiminnan vapaaehtoisia motivoi se, ettei toiminnalla tavoitella voittoa tai muuta yksityistä etua eivätkä vapaaehtoiset saa osallistumisestaan palkkaa.

26 © Suomen Sydänliitto ry

- Toiminta on tunnistettavissa osaksi hyte-työn hoitopolkua tai verkostoa olematta kuitenkaan julkisen vallan vastuulle tai valinnan vapauden piiriin kuuluva palvelu tai näiden alihankintapalvelu.

-Toimintaan on nivottu sisään aie saattaa osallistuja intensiivisemmän toiminnan piiristä järjestötoiminnan jatkamiseen harrastuksena ja/tai elämäntapamuutoksen tukena.

27 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminnan piiriin tullaan ilman lähetettä.

-Toiminta on anonyymiä.

-Toiminta on etsivää.

-Toimintaan sisältyy neuvontaa, jota ei vääristä markkinoita.

-Toiminnassa käytetään henkilökohtaisten tai ryhmätapaamisten rinnalla tai ainoana muotona sähköisiä verkkoportaaleja, tai digitaalisia tukimenetelmiä tai puhelinpäivystystä.

28 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminta voi joissakin kohderyhmissä sisältää siinä määrin vaativan tason tukea, että siltä tai osalta sen työntekijäistä voidaan vaatia viranomaislupa tai siinä saattaa syntyä potilasrekistereitä.

 © Suomen Sydänliitto ry

-Toiminta on sote-palveluja tai laajasti koko hyte-ja sote -polkujen tai palveluiden ja toimintojen yhteistyötä kehittävää toimintaa, jonka tulokset on määrä saattaa pysyväksi osiksi palvelujen tuotantotapoja tai kehitysvaiheen jälkeen muuttaa puhtaasti markkinoilla oleviksi palveluiksi siten, että kehityshanketta ei voida pitää kilpailuneutraliteettia rikkovaksi. Tällaista toimintaa voidaan avustaa Stean hankeavustuksilla.

 © Suomen Sydänliitto ry

-Mitä pienemmästä tai vaativammasta kohderyhmästä on kyse, sitä todennäköisempää on, että rajanveto järjestölähtöisen toiminnan ja palvelutuotannon välillä vaatii samanlaista erityisharkintaa kuin mitä on esitetty STM:n tuoreessa selvityksessä ”Järjestöavustusten kohdentuminen julkiseen rajapintaan” koskien päällekkäisyyksiä subjektiivisten oikeuksien kanssa. Tällöin voi joissakin hyvin harvinaisissa tilanteissa, kuten esim. kidutettujen tukitoimissa olla kysymys siitä, että jos toimintaa ei avusteta järjestötoimintana, sitä ei tehdä lainkaan. Tässä kysymyksessä lähestytään saman kaltaisia tilanteita kuin on erikseen käsitelty kohdassa SGEI. Lisäksi tämän kaltaista pohdintaa saattaa syntyä, kun joudutaan pohtimaan sosiaalihuoltolain ja eräiden muiden lakien tulkintakysymyksiä. (Joista jäljempänä lisää.)

 © Suomen Sydänliitto ry

-Edellä mainitut tunnuspiirteet eivät ole tyhjentäviä eikä niitä voi lukea myöskään poissulkevasti.
Sote-uudistus tuo mukanaan niin merkittävän toimintaympäristön muutoksen, että näitä yksittäisiä kriteerietä merkityksellisempää on se, että jatkossa päätökset siitä, mitä missäkin maakunnassa pidetään palveluina ja mitä toimintoina tehdään läpinäkyvästi ja mahdollisimman hyvin koko maakuntakautta koskeviksi, että tässä muutoksessa niin palvelut kuin toiminnatkin tietävät asemansa sekä keinonsa esittää muutoksia toimintaympäristöönsä hallittavissa olevassa aikataulussa ja prosessissa.

 © Suomen Sydänliitto ry

Kiitos!

© Suomen Sydänliitto ry